זה היה העולם הזה שהיה

לפני 25 שנה

„העולם הזה" 992
תאריך: 11.10.1956

גליון „העולם הזה" שראה אור השבוע לפני 25 שנה בדיוק, פירסם כתבת־ענק ושער על „קרב קלקיליה", עם תמונות אשר פורסמו בצד הירדני. בפתיח לכתבה צויין: „ליל קלקיליד לא היה רק ליל הדמים האכזרי ביותר מאז תום מילחמת תש"ח. הוא היווה גם מיפנה בפעולות הגבול. כי הפעם נערך הקרב לא סביב מוצב נידח, כי אם בלב הריכוז החזק ביותר של כוחות הלגיון הירדני, בסיוע תותחים ושריון. בליל זה נתקל צה"ל לראשונה בצבא אוייב שחייליו היו מוכנים לצאת מייד להתקפת־נגד. מול כל אלה נתגלתה עליונותו של הלוחם העברי, על הטוב והמסוכן שבה..."

תחת הכותרת „הנמר שכתב שירים" העניקה מערכת „העולם הזה" תואר „איש מופת" לקצין ירמיהו בורדנוב, שנפל בקרב על קלקיליה. בנוסף כתב עורך השבועון רשימה אישית על היכרותו עם הגיבור, תחת הכותרת „ירמי". בשני עמודים נוספים התפרסמו תצלומים של חללי הקרב, תולדותיהם ותמונות מטקס הטמנתם באדמה.

עמוס קינן המשיך בסידרת גילוייו את הארץ, והפעם תחת הכותרת „אל החולה נעפילה". סידרת תמונות הציגו לקורא השבועון את מראה העיירה קלקיליה למחרת הקרב.

בשער הגליון: לוחמי צה"ל במהלך קרב קלקיליה.

המרגלת, חופש העיתונות והצלם ✱ „הלוואי שנזכה לראות את המישטרה מבריאה..." ✱ הסיסמה „רק לא כך"

מדיניות

המרוץ אל הירדן

בהתאם לשמו, האמיר עבד־אל־איללה הוא עבד האל. אך למעשה היה מאז ו־מעולם עבד הבריטים. אליהם ברח כאשר גורש, בימי מילחמת־העולם השנייה, על־ידי המורדים הלאומניים, שתמכו בנאצים. במשוריין שלהם חזר לבגדאד. גם בן־אחיו, פייסל השני, מלך עיראק חונך ברוח זו.

השבוע ישב עבד־אל־איללה בחברת קרוב מישפחתו, חוסיין מלך ירדן, ושירת את אדוניו הבריטים שירות אחרון. הוא ניסה להסיר את המיכשולים האחרונים לפני כניסת הצבא המלכותי העיראקי לירדן, דבר, שפירושו למעשה, סיפוח ממלכת ירדן לעיראק.

מי רצח? המערכה הוכנה ביסודיות רבה על־ידי הבריטים, ותיקים מומחים במישחק מעין זה. ברמת־רחל, בכביש סדום ובאבן־יהודה נהרגו לפתע יהודים, בצורה שאי־אפשר להתעלם ממנה. כמה תחנות שידור ערביות האשימו בגלוי את סוכני הבריטים בפרובוקציה. צה"ל יצא לתגמול בחוסאן ובקרב קלקיליה, וגרם למצב־רוח של בהלה בממלכת חוסיין. באווירה של פחד כללי מפני פלישה ישר־אלית, לא היה קשה לגרום להזמנת עזרה עיראקית להצלת שארית פלסטין.

השעה כוונה יפה. כל זה קרה ערב הבחירות הכלליות בירדן, שהיו מביאות בלי ספק לניצחון הצד הפרו־מצרי, אם לא תהיה התערבות חמורה. החשבון היה כפול: המתיחות בגבול ירדן־ישראל הכינה מצד אחד את פלישת עיראק, שבאה להק־דים את חדירת המצרים לירדן, ובאותה שעה גם שיכנעה את גמאל עבד־אל־נאצר לסיים בחיפזון את סיכסוך סואץ, כדי להתפנות לעסקי ירדן.

שעת הכושר. בכל המישחק הזה היתה ישראל אובייקט חסר אונים מבחינה פו־ליטית. הנהגתה, שלא ידעה מה היא רוצה, ושלא היה לה שום קו מדיני ברור, התנדנדה על פני הגלים הסוערים, נדחפה בהתמדה אל פי התהום, מבלי שתיזום כימעט דבר לשינוי התמונה. אמר משקיף ישראלי: „או שהמדינאי משתלט על ה־מצב, או שהמצב משתלט על המדינאי". הדבר השני קרה למדינאי ישראל.

תחילה היה ברור כמעט לכל שיש לקדם את פני הפלישה העיראקית ולהשתתף בכוח הנשק בחלוקת הירדן. אולם בינתיים קרו כמה דברים שעוררו מחשבות שניות. בריטניה הודיעה בפירוש שתכריז מילחמה על ישראל, אם צה"ל יפלוש לירדן. ואילו הפשרה שהושגה בעניין הסואץ שיחררה עתה את כוחותיו של גמאל עבד־אל־נאצר, שהיו מרותקים במשך כמה חודשים לחופי התעלה.

כמו תמיד היתה הפאסיביות המוחלטת, עטופת המליצות הנבובות בעוכרי המדיניות הישראלית. מאחר שלא היתה מסוגלת ל־החליט כל החלטה עקרונית מצידה, לא יכלה גם לנקוט פעולה בכל קו שהוא. היא נאלצה לחכות לפעולות הזולת, במקום ובשעה שהזולת ירצה.

אבו־עגילה שניה. אף שהשבוע נמ־שך מישחק האיומים והאיומים־הנגדיים, נעלמו בהדרגה האפשרויות של פלישה ישראלית לירדן. בפעמים בילתי ספורות הודיע ראש־ממשלת ישראל, בכנסת וב־וועידות מפלגתיות, שלעולם לא יתן לצה"ל פקודה העלולה לגרום לקרב בין חיילי ישראל ובין חיילי בריטניה. הדברים נאמרו בכנות גמורה. האיש שהחזיר את חיילי צה"ל ב־1949 מאבו־עגילה, כדי למנוע התנגשות פוליטית עם אמריקה, לא ישלחם עתה לפעולה שאמריקה מתנגדת לה ב־פירוש.

למראית עין, אפשר למצוא לכך גם הסבר הגיוני. מבחינת האינטרס הישראלי רצוי יותר שירדן תיכבש בידי עיראק, בת ששת מליוני התושבים, מאשר בידי מצ־ריים, בת 22 מיליוני התושבים. כיבוש מצרי היה הופך את כל גבולות ישראל לגבול אחד. כיבוש עיראקי משאיר את הגבול מחולק בידי שני מחנות יריבים, חסרי פיקוד צבאי משותף.

אולי זוהי אשלייה זמנית. לא יכול להיות כימעט ספק כי אחרי ניצחונו בסואץ יצליח עבד־אל־נאצר לשבור גם את מיש־טרו של עבד־אל־איללה בעיראק, ולשעבד את עיראק למעצמה המצרית החדשה.*

* שנתיים מאוחר יותר אכן התחוללה הפיכה בעיראק, ובית המלכות הורד מ־כיסאו. הערכה נכונה נוספת של **העולם הזה** בדבר הפעלתה בידי מעצמות המערב מבחוץ, הוכחה כנכונה חודש מאוחר יותר, כאשר הברית המשולשת, אנגליה צרפת וישראל, הביאה למיבצע קדש.

עיתונות

מגלי הסודות

במשך השבועיים ששהתה בישראל, הצ־ליחה מרי פראנסס האגן לעשות כימעט את כל השגיאות של מרגל חובב. על כן לא היה קשה כלל וכלל לשים קץ לפעי־לותה ולהביאה למישפט באשמת ריגול עבור מעצמה אוייבת.

מרי, אמריקאית בת 29, שהתאהבה ב־פקיד המודיעין הסורי, ואספה למענו חומר מודיעיני בישראל, היתה צפוייה לעונש חמור ביותר. למרות שהחומר שליקטה היה מן הסוג הגלוי לעיני כל תייר ב־ישראל, קבעה בפני החוק רק העובדה שהיא עשתה את אשר עשתה למען מדינה אוייבת.

המהלך הראשון בפתיחת מישפטה לפני נשיא בית־המישפט־המחוזי בירושלים, ד"ר בנימין הלוי, היתה בקשתו של היועץ המישפטי לערוך את הישיבות בדלתיים סגורות. לפ צו השופט, נאסר על ה־עיתונות לפרסם את שמה של המרגלת, או לגלות את זהותה בכל צורה שהיא.

רס"ן משה ינוקא בקרב קלקיליה

בכיתוב מתחת ל־תמונה זו, שפורסמה השבוע לפני 25 שנה, נבצר ממערכת **העולם הזה** לפרט את שמות הלוחמים, ולכן צויין: „קבוצת לוחמים בפתח המיבצר שנכבש. פעולת הטיהור נשלמה ועתה מחכים הם לפקודת־תזוזה. בחגורת הלוחם משמאל תקוע פגיון שנלקח שלל". הלוחם, השני, הינו רב־סרן משה ינוקא. בקרב נהרג איש המופת ירמיהו בורדנוב.

תחילה נראה הדבר מובן מאליו מטעמי ביטחון. אולם התיאורים המקוטעים ש־הופיעו בעיתונים שונים הכילו מספיק רמזים ועקבות כדי שהמעוניינים בכך יוכלו לקבוע את זהותה של הנאשמת. ממקורות שונים החלו נשמעים רמזים כי האיפול הוטל לפי בקשתה של ממשלת־ישראל. ארבעה ימים אחרי פתיחת ה־מישפט, הוסר מסווה הסודיות לחלוטין. סופר הניו יורק טיימס, שידע את פרטי המיקרה באותה מידה שידעו חבריו ה־ישראליים, ניסה להבריקם למערכתו בניו־יורק. אך המיברק עוכב בידי הצנזורה. הכתב עלה על המטוס הראשון לקפריסין, ושיגר את כתבתו מניקוסיה. למחרת ב־בוקר אפשר היה לקנות את המהדורה האירופית של הניו יורק טיימס ובה כל הפרטים שנאסרו לפירסום בישראל.

השופט לא שכח. ראשון קפץ על המציאה עיתון ידיעות אחרונות. בכותרת שהשתרעה לכל רוחב העמוד הראשון, בישר לקוראיו: „פרשת המרגלת — הסי־פור המלא!" ומתחתיה תמונה ענקית שבה אפשר היה להבחין בצלליותיהם החשוכות של היועץ־המישפטי חיים כוהן ושל הנא־שמת, בפנים אולם בית־המישפט.

הסיפור היה למעשה כיתוב של סיפור הטיימס ואילו התמונה צולמה על־ידי צלם העיתונות הירושלמי ורנר בראון, שטיפס על עץ מול בית־המישפט כדי לצלמה.

כעבור שעה הופיע מעריב עם אותו סיפור. צו האיסור של בית־המישפט נשכח. כאשר פירסמו גם דבר, למרחב וקול העם את אותו סיפור למחרת בבוקר, נראה היה כי תמה פרשת הסודיות סביב מרי האגן.

אך השופט עצמו לא שכח. אומנם, סיפור הטיימס הסיר את הלוט, אך השופט לא הסיר את צו איסור־הפירסום. חמשת העיתונים נתבעו לדין, באשמת בזיון בית־המישפט.

אנשים

● ח"כ חרות ד"ר **יוחנן באדר** בברכו את שר־המישטרה **בכור שלום שיטרית**, ששב לכנסת אחרי שהחלים ממחלה ממושכת: „הלוואי שנזכה לראות גם את המישטרה מבריאה".

● חבר הכנסת הראשונה **שמואל מרלין**: „בימי המאבק נגד הבריטים היתה הסיסמה היחידה הנכונה: רק כך. כיום הסיסמה היחידה הנכונה היא: רק לא כך."

● שר הדואר ד"ר **יוסף בורג** ב־תשובה לשאלה כיצד הצליח לרזות באופן ניכר: „קצת מדיאטה וקצת מהמצב."

● שר המיסחר והתעשיה **פנחס ספיר** טען השבוע כי אין זה נוח לו כלל ועיקר, להתגורר בשעת שהותו בתל־אביב במלון דן. הסביר השר: „פשוט אינני יכול להתמצא בכל הסדינים המגבות והממח־טות."

● הסופר **שמואל יוסף עגנון** הוזמן השבוע לסעוד בביתו של נשיא המדינה **יצחק בן־צבי**. עגנון נענה להזמנה, אך ביקש את מארחיו לעיין בעמוד מסויים בכתבי **ח"נ ביאליק**. כשפתחו את הכרך, התברר כי היתה זו דרכו העדינה של עגנון לרמוז על הרכב התפריט הרצוי לו. בכתבי ביאליק נדפסה הקדשה שרשם פעם לעגנון על אחד מספריו בלשון זו: „לעגנון, רב הסגנון, רב־ספרא ורב־מג המודר מבשר ואוכל רק דג / ושותה יי"ש גם על גג..."